

Državni centralizam i samouprava – pitanje supsidijarnosti u međuratnoj Hrvatskoj

Namjena je načela supsidijarnosti osigurati učinkovito donošenje odluka na razini što bližoj građanima.¹

Načelo supsidijarnosti na kojem počiva Europska Unija i o kojem raspravljaju političari i znanstvenici raznih profila jedno je od velikih pitanja današnjeg svijeta. U teoriji se veže uz pojam slobode koja bi trebala jamčiti optimalan društveni razvoj i pravedno funkcioniranje države. Brojni zagovornici supsidijarnosti ističu da je ona jedina prava protuteža totalitarizmu bilo kojeg tipa. Naime, na individualnoj razini ona potiče aktiviranje ljudske energije i kreativnost, a na društvenoj osigurava politički i kulturalni pluralizam. U političkom smislu podrazumijeva prebacivanje ovlasti i odgovornosti na niže instance (decentralizacija) i suprotna je davanju moći jednom središtu (državnom aparatu). Dosadašnja su istraživanja upozorila na velik utjecaj koji tradicija supsidijarnosti ima na današnje stavove i uopće mogućnost implementacije načela u pojedinim zemljama. Stoga ovo pitanje postaje sve zanimljivije i povjesničarima, koji pokušaju objasniti povijesne korijene svojih lokalnih ili nacionalnih uspjeha ili neuspjeha u ostvarenju supsidijarnosti.

U ovom tematskom bloku donosimo članke nastale prema izlaganjima na sekciji “Državni centralizam i samouprava – pitanje supsidijarnosti u međuratnoj Hrvatskoj”, održanoj na *IV. kongresu hrvatskih povjesničara* u Zagrebu od 1. do 5. listopada 2012. godine. U člancima se istražuje problem državne centralizacije te političke mjere kojima je onemogućen razvoj supsidijarnosti u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviji. Naime hrvatska su područja ušla 1918. u novu državu s dobrim pretpostavkama jačanja supsidijarnosti. Od nestale Austro-Ugarske Monarhije naslijedila su jaku tradiciju lokalnih samouprava, a tomu je nakon Prvog svjetskog rata dodano načelo općeg izbornog prava. Država je međutim političkim odlukama poništila ove potencijale na gotovo svim razinama – u oblasti, gradu i, dobrim dijelom, općini.

Budući da se o problemu oblasti već pisalo, naša su se istraživanja usredotočila na problem gradova i općina. Suzana Leček i Zdravka Jelaska Marijan istražile su kako je dokinuta samouprava u gradovima, a za primjere su izabrale gradove s različitim pravnim tradicijama, ugarskom (Brod na Savi/Slavonski Brod) i austrijskom (Split). Slijede prilozi čija je tema istraživanja bila najniža samoupravna jedinica – općina. Ivan Hršić istražio je postupak ograničavanja lokalne samouprave u Makarskoj, općini koja je nosila status “grada po imenu”,

¹ <http://www.vlada.hr/hr/dodatno/upute_i_vodici/pojmovnik/nacelo_supsidijarnosti_supsidijarnost>.

Stipica Grgić detaljnije se pozabavio promjenama na razini općine u prijelomnom razdoblju šestosiječanjske diktature, a Danijel Vojak prikazao je na koji je način diktatura poništila općinsku samoupravu istražujući događanja u samoborskoj općini.

Naša su istraživanja tek malo “zagrebla” u ovu složenu temu i uspjela donekle odgovoriti na prvo pitanje – što se događa s pravom izbora samoupravnih tijela, propitujući ovaj problem u prvom redu kroz odnos političkih odluka državnog vrha i manevarskog prostora zastupnika lokalne samouprave. Čak i ovako suženo područje otvorilo je brojna pitanja, od onoga stranačke koncentracije, prebacivanja političke borbe iz javne na prikrivene razine pa do toga jesu li imenovane uprave bile bezuvjetno prorežimske ili su u određenom stupnju mogle biti i iskreno zauzete za dobrobit svoje sredine, pa čak i “prohrvatske”. Naravno, nametnulo se i u historiografiji sve zanimljivije pitanje o raznim oblicima otpora (pasivnom i sl.). Nadamo se da će buduća istraživanja odgovoriti na ova pitanja, kao i ona o drugom velikom kompleksu problema osim izbornosti, a to je pitanje opsega nadležnosti, u koje uopće nismo ulazili.

Suzana Leček